

ابن سینا

(تعلیم و تربیت در دیدگاه فلاسفه)

فاطمه ثقة الاسلامی

کارشناس ارشد آموزش ابتدایی، معاون آموزش ابتدایی شهرستان بیرجند

ابوعلی سینا

از دانشمندان بنام قرن چهارم و اوایل قرن پنجم است. در بخارا کسب علم کرد و در ده سالگی قرآن را از حفظ داشت. در جوانی پادشاه سامانی (نوح بن منصور) را معالجه کرد و از کتابخانه گران بهای او بهره‌ها برد. از آثار او می‌توان به کتاب شفا، قانون و دانش‌نامه‌ی علایی اشاره کرد. ابن سینا در میان صاحب‌نظران تعلیم و تربیت، در حوزه‌ی اندیشه‌ی اسلامی، جایگاهی بس والا دارد؛ تا جایی که برخی ادعا کرده‌اند وی اولین کسی است که در میان دانشمندان مسلمان، درباره‌ی تعلیم و تربیت اظهار نظر کرده است.

ابن سینا در خصوص اصول و روش‌های تربیتی بیان می‌دارد که خودشناسی و تربیت نفس، مهم‌ترین اصل است؛ زیرا آدمی پیش از تدبیر و تربیت دیگران، باید در پی اصلاح خویش باشد و خود را بشناسد.

شیوه‌ی تعلیم و تربیت: ابن سینا توجه به اصل رعایت تفاوت‌های فردی و شناخت استعدادها و علایق و امکانات متعلم و رعایت ترتیب از آسان به دشوار در آموزش مفاهیم و آموزش گروهی را در تربیت اخلاقی و اجتماعی و شکوفایی عقل و ادراکات و نیز ارضای نیاز روحی لازم می‌داند. همچنین استفاده از شیوه‌های تعلیم ذهنی، صناعی، تلفیقی، تأدیبی، تقلیدی و تنبیهی در تدریس متناسب با شرایط و استعداد و علائق شاگردان را ضروری می‌داند.

در نظر ابن سینا، تعلیم و تربیت از لحظه‌ی تولد آغاز می‌شود و حتی قبل از آن، از لحظه‌ای که انسان همسری انتخاب می‌کند؛ زیرا منشأ اخلاقی و فکری او بر کودکی که قرار است به دنیا بیاید عمیقاً تأثیر خواهد گذاشت.^۱ او همچنین بر نقش همسر و مادر در بار آوردن کودکان و سهمی که در تعلیم و تربیت اولیه‌ی آن‌ها دارد، تأکید می‌کند.

ویژگی‌های معلم: تبحر و مهارت در رشته‌ی خود و آشنایی به فنون تدریس، خلق نیکو و اسوه بودن برای فراگیرنده، آداب‌دانی در معاشرت، مجالست و گفت‌وگو.

متون و مواد آموزشی: ابتدا تأکید بر آموزش قرآن و اصول دین و قواعد زبان، ادب و شعر و حرفه و هنرآموزی. همچنین تأکید بر ورزش‌هایی مانند کشتی، مشت‌زنی، توپ‌بازی، دومیدانی، سوار کاری، شمشیربازی، قایق‌رانی و وزنه‌برداری. جهت سلامتی بدن و بی‌نیاز از استعمال دارو و همچنین آموزش موسیقی. ابن سینا منظور از تربیت کودک را پنج چیز می‌داند: ایمان، اخلاق نیکو، تندرستی، سواد و پیشه و هنر. همچنین اشاره دارد که با توجه به تمایل کودک تا شش سالگی و تربیت جدی او تا چهارده سالگی، برنامه‌ی تحصیلی او عبارت است از قرآن، مسائل دینی، زبان، شعر و ادب، ورزش، هنر و پیشه. او می‌گوید هر کودکی، پس از آموختن قرآن و پایه‌های آغازین زبان لازم است برابر استعدادش، آموزش یابد و به دنبال پیشه‌ای برود که طبعاً در خور آن باشد و این وظیفه‌ی معلم است که استعدادهای دانش‌آموز را بررسی کند و او را به سوی در خورترین رشته‌ی تحصیلی بکشانند.

از آرای مثبت ابن سینا در زمینه‌ی تعلیم و تربیت آن است که وی آن را برای هر فرد ضروری می‌داند و به عمومی بودن و عدالت تحصیلی معتقد است. اصولاً وی عدالت را در رأس همه‌ی فضایل می‌داند و توجه خاصی به کمالات نفسانی دارد. او همچنین می‌گوید: «بر پدر است که فرزند خود را تربیت کند و او را به معلم بسپارد؛ زیرا اگر معلم او را تربیت نکنند، در تمام اعضا و به‌ویژه زبانش، کژی و کاستی پدیدار می‌گردد».^۲

منابع

۱. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، آرای دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت ج ۱، ص ۲۸۵.
۲. شلی، احمد؛ تاریخ آموزش در اسلام، ص ۲۳۴ و ۲۳۵.